TÜRK - İSLAM MEDENİYETİ
AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Yılda iki kez yayımlanan uluslar arası hakemli bir dergidir.

Editor / Editor in Chief
Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Editör Yardımcıları / Associaties Editor
Doç. Dr. Dicle AYDIN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ARAS

Yıl / Years : 10 Sayı / Number : 19
KONYA - 2015

Bu sayı **Esenek Eğitim Merkezi** ve **Anka Danışma Grubu A.Ş.**'nin katkılarıyla yayınlanmıştır.

"KISSA-İ ASHÂB-I KEHFİ BEYÂN" İSİMLİ YAZMA ESER ÜZERİNDEN BAZI MÜLÂHAZALAR

Doç. Dr. Sami BAYBAL*

Öz

Ashâb-ı Kehf kıssasıyla ilgili pek çok eserin kaleme alındığı hepimizin malumudur. Bunlar içinde birtakım yazma eserler de dikkatimizi çekmektedir. İşte bizim bu makalede üzerinde çalıştığımız yazma eserin adı, yukarıdaki başlığın tırnak içinde olan kısmıyla birebir aynıdır ve Ankara'daki Milli Kütüphane arşivinde bulunan ve konusu Ashâb-ı Kehf olan 5-10 yazma eserden biridir. Eserin muhtevasına bir göz atıldığında, diğer yazma eserlerde de karşımıza çıkan kıssa ile ilgili birtakım ortak noktalar bu eserde de geçmekle birlikte birkaç hususta farklı detaylara işaret etmenin, söz konusu hâdisenin doğru değerlendirilmesine katkıda bulunacağı muhakkaktır. Kıssaya ilişkin farklı diyebileceğimiz hususlardan biri, hâdisenin Efsûs şehrinde geçmiş olması, bir diğeri de Ashâb-ı Kehf'in yaşadığı dönemin imparatoru olan Dakyânûs'un hayat hikâyesinde geçen ilginç olaylardır. Ayrıca eserde anlatılanların seyrine bakıldığında bir kronolojik kopmadan da söz edilebilir.

Anahtar kelimeler: Ashâb-ı Kehf, Dakyânûs, Efsûs, Yemlîha, Mağara

An Analysis of a Turkish Manuscript on the Story of the Seven Sleepers: "Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân"

Abstract

It is well-known to all of us that, many works have been composed on the story of the Seven Sleepers. Amongst such works, there are some manuscripts which particularly attract our attention. Thus, the title of the manuscript that I shall examine in this article is the same as the italicized part of the title of this article above. This manuscript is one of the few manuscripts existing in the archives of the National Library in Ankara that are dedicated to a discussion of the story of the Seven Sleepers. A cursory look at this manuscript shows that, though this manuscript contains some common themes of the story that occur in other manuscript tracts written on the same subject, it is certain that calling attention to different details in some points shall contribute to a more accurate assessment of the story. One of the points in which we can describe this manuscript as differing from the rest is that the story takes place in the city of Efesus and that there are some interesting events in the biography of the King Dakyânûs, ruler of the period in which the Seven Sleepers lived. In addition, a glance at the events narrated in the manuscript tract shows a chronological break in the course of the events.

Keywords: The Seven Sleepers, Dakyânûs, Efesus, Yemlîha, the Cave.

---

* Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, msbaybal@konya.edu.tr

1. Giriş

Bilindiği üzere günümüze gelinceye kadar hakkında çok şey söylenmiş; gerek ülkemizde gerekse doğu ve batı dünyasında azımsanamayacak kadar ilmî çalışma yapılmış konulardan biri de Ashâb-ı Kehf kıssasıdır. Başta İslâm dini olmak üzere birçok dinde ve çeşitli efsanelerde kendine yer bulan söz konusu kıssa ile ilgili olarak kaleme alınmış yine çok sayıda yazma eser, bilim dünyasının dikkatini çekmektedir. Bu çalışmada bir yazma eserden hareketle Ashâb-ı Kehf kıssası irdelenerek, muhtevada karşımıza çıkan bazı farklı hususları belirtmek suretiyle bu kıssadan bahseden diğer yazma eserlerle mukayese yapabilme imkânı ortaya koyulmaktadır.

"Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân" üzerinde çalıştığımız yazma eserin de adıdır. Ankara Milli Kütüphane'de mevcut olan yazma eser, 06 MİL YZA 661/3 arşiv numarasında kayıtlıdır. Yazılış tarihi belli olmayan yazma eserin müstensihi Ömer es-Sâdık'tır. Dili Osmanlıca, yazı stili ise nesihtir. Eserin yazımında kullanılan kâğıt türü arslan filigranlıdır. Üzerinde durduğumuz yazma eserde her sayfa yirmi yedi satırdan oluşmaktadır, sayfa kenarlarında cetvel yoktur, eserin hem adı olan hem de muhtevadan önce en üstte yer alan başlık, kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Siyah cilt bezi ile kaplı ve mukavva ciltli olan yazma eser, yaprak olarak 14a'da başlayıp 17a'da bitmektedir. Eserin dış boyutu 225 x 165, iç boyutu ise 175 x 100 mm'dir.

2. "Kıssa-İ Ashâb-ı Kehfi Beyân" İsimli Yazma Eserin Transkripsiyonu ve Muhtevasının Düşündürdükleri

Çalışmamızda esas aldığımız ve içeriği üzerinden birtakım mülâhazalarımızı ortaya koymaya çalıştığımız yazma eserin Osmanlıca'dan kendi dilimize yani Türkçe'ye transkripsiyonunu -orijinial metne de "ekler" kısmında yer vererek- aynen aşağıda aktarmak istiyoruz.

Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân

"Rivayet olunur ki; Benî İsrail zamanında bir kişi vâr idi, çobanlık ederdi, adı Dakyânûs idi, her gün koyunları otlaturdu, tâ otuz yıl bu üslûb üzere ibadet itdi. Bir gün koyunları otlardı, kendü ibadet iderdi, nâgâh bir koyun çağırdı. Dakyânûs ibadetten fariğ olup baktı, gördü bir koyunun ayağı bir deliğe geçmiş, varub ol koyunun ayağın kurtarub gördü delikten bir nesne görünür, baktı bir altun tahta üzerinde dört satır hat yazılmış. Dakyânûs baktı ki ol hatta nazar itdi, bilmedi kim anda yazılan nedir? Alub levhi şehre götürdü, cümle vilayeti gezdi, hiç kimesne ol hattı okuyamadı. Dakyânûs'a eyitdiler: Mısır'da bir kişi vardır, İmrân dilin hûb bilir, üç yüz yaşındadır, bu levhin hattını ol okur didiler. Dakyânûs ol levhi Mısıra iletdi, ol pîri haber alub saray kapusuna vardı, kapu kaktı, bir hâdim çıktı eyitdi: Ne istersin? Dakyânûs eyitdi: Destûr var mı kim içeru girub hâceyi görem. Dakyânûs'u pîrin katına ilettiler. Dakyânûs gördü bir zayıf pîr, kaşı gözlerin bürünmüş, bir dest-mâl getürüb kaşın yukarı bağladı, tâki Dakyânûs'u gördü. Dakyânûs dahî özr idüb ol levhi pîrin önünde kodu ve

ahvâli beyân eyledi. Pîr bir kerre ol levha nazar itdi ve ağladı, Dakyânûs'a baktı yine ağladı. Dakyânûs eyitdi: Ey pîr! Ne hâldir ki; levha nazar idüb benim yüzüme baktıgça ağlarsın. Pîr eyitdi: Ey yiğit! Dirîğâ bu gökçek sûretle ve bu mevzûn kaddiyle âkıbet senin yerin Cehennem olacaktır didi. Dakyânûs taaccüb idüb eyitdi: Ey pîr! Otuz yıldır ki ibadet idüb bir gece ve gündüzde yedi yüz rekat namaz kılarım, benim mükafatım bu mudur? Hak Teâlâ yanında bu mudur? Pîr benim eyitdi: Otuz bin yıl dahi ibadet idersen âhir yerin Cehennemdir. Dakyânûs eyitdi: Ya levhde yazılan nedir? Pîr eyitdi: Mal nişanıdır. Ol yeri bana göster kim bu levhi anda buldun. Dakyânûs eyitdi: Benimle bile gel göstereyim. Pîr eyitdi: Ahd eyle kim malını bulucak beni öldürmeyesin, bana yavuz kasd eylemeyesin. Dakyânûs and içti. Pîr Dakyânûs'la Pars (Pers) vilayetine ol levhi bulduğu yere geldiler. Pîr Dakyânûs'a eyitdi: İş bu yeri kaz. Dakyânûs kazdı, on sekiz arşun miktarı indi, bir kapu gördi, kapuyı açdı, içeru girdi, gördü yedi genç hâne bir kapudan içeri girdi, gördi içi dolu altun ve birine dahi girdi dolu gümüş, velhâsıl yedisi dahi mal ile dolmuş ve bir suffe üzerinde bir altun taht kurulmuş, üzerinde bir tabut yatur ve bir altun levh başı ucunda komuşlar, üzerinde yazmışlar ki; her kim bu araya gele bu malı bula zinhâr dünyaya mağrûr olmasın ki, benim bin yıl ömrüm oldu, dünyaya padişah oldum, âhir ecel irüb ne mal ve ne mülk ıssı itdi koyub gittim demiş. Dakyânûs bunu görücek fikir eyledi: Ben bu mala mâlik oldum, ola ki bu pîr benim razımı saklamaya sultan kulağına değe, malı elimden ala, gerekir ben bu pîri helâk ideyim, tâ kimsenin bu maldan haberi olmaya diyüb evlerin birine girdi, bir kılıç alub, ey pîr, gönlüm şöyle diler kim seni depeleyim. Pîr eyitdi: Tanrıya âsî olma, pîrliğime merhamet eyle, benimle itdügün ahdi unutma. Dakyânûs eyitdi: Ey pîr! Ben seni öldürmeyince çare yoktur. Pîr eyitdi: Ben bu maldan nesne istemezem ve kimseye haber virmezem dedi. Dakyânûs eyitdi: Çok söyleme diyüb pîri tepeledi, Tanrıya âsî oldu ve kâfir oldu. Götürebildükçe ol maldan götürdü, şehre geldi bir saray aldı, ol malı geceyle ol saraya taşıdı, çok kullar aldı, mal döktü, ziyafetler kıldı. Pars padişahının beylerine atâlar iderdi, tâ ki anı padişahın katına ilettiler. Padişah Dakyânûs'a riâyet kıldı ve sözü kendüne hôş geldi. Dakyânûs hûb sûretlü kimse idi ve padişah ona mâil olup eyitdi: Her gün katıma gidüb gel seni kimse men' eylemesün dedi. Dakyânûs ertesi gün padişah katına geldi, on kul ile onu dahi kühâ giyinmişlerdi, altun kemerler kuşanmışlardı. Üçüncü gün geldi, yirmi kulla kırmızı atlastan giyinmişlerdi, altun amûdlar getürmüşlerdi. Dördüncü gün geldi, elli kulla gayrı renk kumaşlar ile Dakyânûs şol mertebeye irişdi kim, padişah vezîr eyledi, bunun üzerine bir nice zaman geçti. Bir gün padişah Pars ve Rûm şahına elçi gönderdi kim, üç yıllık harâc gönderesin, yoksa hazır ol. Elçi geldi, bu haberi Pars padişahına dedi. Şah işidüb melûl oldu, vezîri Dakyânûs içeri girdi, selam virdi. Padişah cevap vîrmedi, yüzün çevirdi. Dakyânûs eyitdi: Ey şah! Ne günah ittim kim selamımı almadın? Şah eyitdi: Ey Dakyânûs! Rum şahından elçi geldi ki; üç yıllık haracı yoksa cenge hazır ol, benim bir yılın haracına kuvvetim yok. Dakyânûs eyitdi: Ey Melik! Elem çekme, ben seni

elemden halâs ideyim. Çeri arz eyle, çeri arz îtdiler, yüz elli bin kişi çıktı, ol yüz elli binden elli bin kişi urunduldu, ol elli binden dahi on bin kişi seçti, donukların virdi, Rum'a azm eyledi. Pars'tan Rum'a gelince her şehre haber erişti, olan adamına riâyet idüb donuklar virdi, tâ Rum'a gelince yüz bin bahadırân cem etti. Rum padişahına haber oldu ki; Pars çerisi seninle cenge geldi. Rum padişahı çeri arz eyledi, beşyüz bin eriyle taşra çıktı, saf bağladı, ala's-sabah cenge başladılar, akşam olunca cenk ettiler. Âkıbet Dakyânûs Rum padişahını bastı tuttu depeledi, Rum'a girdi, padişah oldu, ol saat Pars padişahına nâme yazdı kim, Rum padişahını duttum depeledim, Rum'u duttum dedi. Ne buyurursun? Eğer dersen geri katına varayım, yoksa senin fermanınla bunda olayım. Pars padişahı Dakyânûs'a nâme yazdı kim, otur anda memleketi sakla ki, Rum padişahlığına sen layıksın. Pes Dakyânûs padişahlığa oturdu bir şehristan bünyâd eyledi Âfsûn adlu, bunun üzerine bir nice yıl geçti. Pars padişahına beyti yazdı kim, ben ki Rum padişahı Dakyânûs'um, çünkü benim nâmemi okuyasın, gerektir ki Pars iklîminin üç yıllık haracını gönderüb arz eyleyesin, yoksa cenge hazır olasın, uş vardım ki seni ol iklîmden götürem. Pars padişahı bu sözleri işidüp hışım eyledi, ikiyüz bin er ile Dakyânûs'un üzerine yürüdi, tâ Rum'un serhaddine erişti. Dakyânûs'a elçi gönderdi, eyitdi: Ben seni padişah ittim, sen benim katıma garîb geldin, seni bu mertebeye eriştirdim. Rum vilâyetin terk idüb gel bana mutî ol, yoksa ben Kaysar'a itdüğün ben sana iderim. Dakyânûs işitdi, hışmeyledi. Çeri arz idüb taşra çıktı, iki leşker mukâbil oldu, cenge başladılar. Âkıbet Dakyânûs Pars padişahın tutdı öldürdi, malın davarın alub Rum'a getürdi. Bunun üzerine bir nice zaman geçti. Bir gün Dakyânûs taht üzerinde otururken iblis bir pîr kişi sûretinde geldi, Dakyânûs'a selam virdi ve Dakyânûs eyitdi: Ne kişisin? Eyitdi: Gök tanrısının elçisiyim, Gök tanrısı sana selâm eder der ki: Yer tanrılığın sana vürem ve yer halkı sana secde itsünler, ayruk bana tapmasınlar. Dakyânûs eyitdi: Ben bu sözden bîzârem, bana kim inanur? İblis eyitdi: Sen davet kıl, anlar ikrar iderler. Anlar ki âkildir, bilür ki sen yer tanrısısın velîkin cahil olanlar bilmezler ve sular dahi bilür ki sen yer tanrısısın. Dakyânûs eyitdi: Ben neden bilem ki su bilur ki ben Tanrıyım. Dakyânûs'a ol pîr eyitdi: Deniz kenarına var dinle. Dakyânûs çerisiyle deniz kenarına çıkup kondular. İblis oğlanlarına buyurdu. Kendüleri balık sûretine koyup Dakyânûs'a göründiler. Dakyânûs deniz kenarına gelüp eyitdi: Ben yer tanrısıyım. Dakyânûs bu sözü didügi vakit balıklar kaçtılar. İblis eyitdi: Bildin mi benim sözüm hâşâ sümme hâşâ haktır dedi. Dakyânûs bunu gördü, kibr-i ucbu günden güne ziyade oldu, tahta oturdu, halkı cem idüp eyitdi: Ey halk! İkrar eylen ki ben sizin tanrınızım, siz benim kullarımsız. İblis bunların gönlüne vesvese bıraktı. Kim ki Dakyânûs'a tapsa mal ve nimet virirdi, tâbî' olmayanın mâlın alurdı, oğlun ve kızın esir iderdi. Bunun üzerine çok zamân geçdi. Dakyânûs'un altı kulu var idi, anlardan makbul adamı yoğidi, kamu varlığın ol altı kula ısmarlamışdı. Birinin adı Yemlîha idi, sairleri anınla karındaş okuşmuşlardı. Her gece bir yerde olurlardı. Bir gece Yemlîha kendü kendüye fikir eyledi. Kim bu gecevü gündüzü kim giderir ve getürür ve halkı kim dirildir

öldürür? Bu iş padişahın işi değildir. Bu, tanrı değildir, ben Dakyânûs'un tanrılığından bîzârem didi. Ol beş kulu dahi uydurdu, eyitdi: Ey kardeşler! Benim gönlüme bir nesne düşmüşdi. Eyitdiler: Nedir? Yemlîha fikir itdügin anlara dahi dedi. Eyitdiler: Ey kardaş! Bu nesne itdügin bizim gönlümüze dahi düşmüşdi, ne tedbîr idersin, dediler. Yemlîha eyitdi: Hâliyen ben tapduğum ol Tanrı ki; kamu âlemi ve cümle mahlûkâtı yaratdı ve rızkın viren oldur didi. Altısı dahî ikrar eylediler. Her gece sabah olunca ibadet iderlerdi. Sabah Dakyânûs katına varırlardı. Bunun üzerine bir zaman geçti. Bir gün iblis geldi eyitdi: Gök tanrısı sana selâm ider, buyurur ki: Ben yer tanrılığın ona virdim, senin malın ve oğlun ve kızın ve inanduğun kulların sana tapmaz bana taparlar, benim anların tapduğuna ihtiyacım yok. Dakyânûs iblise eyitdi: Ne bilem ki benüm kullarım benden gayrı tanrıya taparlar. İblis eyitdi: Ben sana gece olucak göstereyim. Geceye değin göydüler. Gece olucak iblis padişahı aldı, Yemlîha'nın kapısına geldi. Dakyânûs gördü bir ulu, o uludan nur çıkar. İçeri bakdı ne şem' var ne çerağ. Ol altı kulunu gördi ki, başların secdeye komuşlar, ibadet iderler. Taaccüb itdi eyitdi: Bu ne aydınlıktır? İblis eyitdi: Yemlîha'nın sihridir. Dakyânûs gam gîn olup giru döndü. Yarındası olucak altısı dahı Dakyânûs katına geldiler. Dakyânûs buyurdu kim altısının dahı boynun uralar. Dakyânûs'un bir anası var idi, haber ana erişdi kim, padişah ol altı kul kim nedîmi ki kendü kullarıdır öldürür deyü. Anası kişi Dakyânûs'ı katına okudu. Dakyânûs anasına eyitdi: Ey ana sana mâlumdur ki ben bu kulları nice severdim. Benim katımda bunlardan kimesne yoğıdı, bana âsî oldular, benden gayrı tanrıya taparlar. Ben bunları ibretle öldürsem gerektir, ta kîm gayrılara ibret ola, dahi bir kimesne âsî olmaya. Dakyânûs diledi kim yarındası bayram yerine çıka. Anası eyitdi: Erte bayramdır, sen taşra çıkacaksın, bayram günü telhluk idüp anları öldürme zindana sal, sen padişahsın, bayram yerine çık, ola ki sen bayram eyleyüp dönünce bunlar peşîmân olmuş olalar didi. Dakyânûs'a bu söz hoş geldi, kulları bir kûşede habs eyledi, yüz kişi üzerlerine müekkil kodu ve bayram yerine çıkdı. Cebrâîl aleyhi's-salâtü ve's-selâm adam sûretinde geldi, bir top getürdi, altı çevgân getürdi, Yemlîha'ya vir dedi. Ana eyitdi: Karındaşlar gele onlara binüp her biriniz bu çevgânları alub top bile oynan uğrulayın. Yemlîha'nın kulağına eyitdi: Merdânelik ilk kendünüzü şehirden taşra çıkarıgörün, başınız alın bir yana gidin. Yemlîha yoldaşlarıyla atlandılar, saray içinde top oynarlardı, gâh taşra çıkarlardı gâh yine içeru girerlerdi. Şöyle eyitdiler ki: Ol yüz kişiyi inandırdılar, onlar top oynar deyü fariğ oldular, bunlar şehirden taşra çıkdılar, oynayarak altı yedi fersah yer gittiler, bir dağa uğradılar. Cebrâil aleyhi's-selâm adam sûretinde geldi eyitdi: Ey Yemlîha! Attan in, atları kon, siz bir dağa çıkun. Attan indiler, dağa çıkdılar, giderlerdi. Bir çobana uğradılar, koyunları otarırdı. Bunların karınları aç idi, indiler. Hiç yiyecek nesnen var mıdır? Çoban eyitdi: Yokdır, siz ne kişisiz? Bunlar eyitdiler: Biz Dakyânûs'un kullarıyız, velîkin çünki baktık anda hiç tanrılık görmedük, andan bîzâr olduk, yeri ve göğü halk iden tanrıya döndük. Çoban eyitdi: Ben de size muvafakat ederim dedi. Bu fikir benim dahi gönlümde vardır, siz bir saat bunda

eylenin ben bu koyunları sahibine ileteyim, gerü gelem sizünle gidevüz dedi. Çoban vardı, koyunları ıssına tapşurdı, kendü hakkı için etmek ve hurma aldı, bunlara getürdü, yediler, kalktılar gittiler. Çobanın iti bile uyudu, ol itin adı Kıtmîr idi. Çobana eyitdiler: İti sür kim biz bir yerde saklanıcak, it ürüp bizi âşikâr etmeye dediler. Çoban itine bir taş attı urdu, it geri dönmedi, bir dahî attı yine dönmedi, bir taş dahi atıcak it kuyruğun yere kaktı uludu. Hak Taâlâ ol ite lisan virdi, fasîh edâ birle eyitdi: Ey yiğitler! Beni niçün sürersiz? Ben dahi ol tanrıyı taleb iderim ki siz taleb idersiz, beni sürmen ki yatduğunuz vakit ben size pâsbânlık eylerim, yoldan azsanuz yola getürürüm. Onlar acebe kaldılar bile alub gitdiler, tâ kim bir çeşmeye irdiler. Ol çeşme kenarında ağaçlar bitmişdi. Oturdular ki bir lahza dinleneler. Yemlîha dört yana teferrüc eylerdi. Dağ eteğine geldi, gördü bir mağara, karındaşlarına eyitdi: Bu mağaraya girelim, bir lahza yatup râhat olalım. Akşam olîcak çıkavuz yine gidevüz dedi. Ol mağaraya girdiler yatdılar, it ol deliğin ağzına geldi, başın iki taş aralığına koyup yatdı. Hak Taâlâ bunlara uyku havale kıldı, uyudular. Dakyânûs'a haber oldu kim kulların kaçdı, ardınca çeri saldı, yedi gün istediler bulmadılar, âciz oldular geldiler. Dakyânûs'a haber virdiler, melûl oldu. Kendüsi leşkeri ile bindi, dört yana isterken ol çeşmenin kenarına geldiler, ânda kondular. Dakyânûs çerisin saldı, dört yana aradılar. Bir kul isteyu gezerken mağara kapusuna geldi. Hak Taâlâ fermanıyla ol mağara kapusı tutuldu, hemân bir adam sığar delük kaldı. Ol kul içeri bakdı, gördü bir it yatur. Yine nazar itdi bakdı, yedi adam yatmışlar, uyurlar. Geldi Dakyânûs'a haber virdi. Dakyânûs mağaranın kapusına geldi, içerü bakdı, gördü kendü kulları. Eyitdi: Kazın bu kapıyı. Ne kadar ki külünk vurdular, ol kayadan nesne kopmadı. Eyitdi: Od urun. Od yakdılar. Bir lahza yalın çıkdı. Kırk kişi yakdı. Dakyânûs bildi kim anlara nesne idemez. Mağaranın kapusın muhkem berkidüb kendü gerü döndü. Anlar ol mağara içinde üç yüz dokuz yıl kaldılar. Nitekim Kur'ân-ı Azîmüşşân'da vardır. Çün üçyüz dokuz yıl tamâm oldu. Yemlîha uyandı, karındaşları dahi uyandı. Durdular, gözlerin ovup eydirlerdi: Biz bunda bir gün yatmışız, yahut yarım gün uyumuşuz. Yemlîha taşra bakdı gördü, ol çeşme kenarında olan ağaçlar kurumuş, acebe kaldı. Bunlar taam istediler. Yemlîha eyitdi: Biriniz varın hem taâm getürün hem şehirden haber alun dedi. Korkup varamadılar. Yemlîha çobana eyitdi: Senin esbabın bana vir, benim esbabım bilürler, tâ ben varup size taâm getireyim dedi. Çobanın esbâbın giydi. Yemlîha'nın kırk akçesi var idi. Dakyânûs'un bostanından yemiş satmıştı. Ol kırk akçe yemiş bahası idi. Her akçe otuz misgâl idi. Yemlîha akçeyi aldı, şehre geldi gördü, her nesne bir türlü dahi olmuş, kendü bildüği adamlar yok. Yemlîha gözün oğmaya başladı. Düş gördüm ola mı dedi. Bir etmekçi dükkânına geldi, bir akçe virdi, eyitdi: Etmek ver. Etmekçi ol akçei gördü, Yemlîha'ya eyitdi: Şu bulduğun genç -hâneden eğer bana dahi virirsen virdin yoksa seni padişaha iletürüm, cümlesin elinden alur. Yemlîha eyitdi: Kangı genç ne sözdür bu ki söylersin, bu şehir ne şehirdir? Etmekçi eyitdi: Efsûs şehridir. Yemlîha eyitdi: Dakyânûs kandedir? Etmekçi eyitdi: Bire kişi delü misin, ben bu

şehirde Dakyânûs adını işitdüğüm yoktur. Yemlîha eyitdi: Beni incitme, meğer ben uyudum, bu gördüğüm düş müdür? Halk üzerine üşdiler. Etmekçi eyitdi: Bu kişi genç bulmuştur. Ben buna eydürüm ki genci kande buldun? Bu bana adlar haber verir ki işitdüğüm yoktur. Yemlîha'yı padişah katına aldılar. Bir mü'min kişi idi, İsa peygamber aleyhisselâm dinin tutardı. Padişaha eyitdiler: Bu kişi bir yerde genç bulmuştur, ne kadar ki biz suâl ideriz şol kimselerden söyler kim biz ânları bilmezuz. Padişah eyitdi: Adın nedir? Eyitdi: Yemlîha. Padişah: Bize hâlinden haber vir. Yemlîha eyitdi: Ey melik! Biz altı kul idük. Dakyânûs kullarından müselman olduk, Dakyânûs'dan kaçduk, bir mağaraya girdük uyuduk, şimdi uyanduk. Ben geldim ki yiyecek alam, yarenler katına iletem, yiyeler, çünkü şehre geldim mütehayyir oldum. Padişah işitdi, acebe kaldı. Pîrleri ve âlimleri katına getürdi eyitdi: Ne dersiz, bu yiğidin söyledüğü söze ne cevap verirsiz? Ol âlimler ve pîrler: Biz işitmedük, ne ki bu yiğit söyler, bu nesne vâkî olsa gerek idi. Hem hesab etdiler, üç yüz dokuz yıl geçmişdi Dakyânûs zamanından. Bu padişah müselman idi. Eyitdi: Ey yiğit! Bu Dakyânûs ki sen haber virirsin, ol dünyadan gideli çok zamandır. Andan sonra bir peygamber dahi geldi, adı İsa bin Meryem, anı göğe çekdiler. Padişah eyitdi: Ey Yemlîha! Senin bu şehirde hiç nişanın var mı? Yemlîha eyitdi: Falan mahallede benim köşküm var idi. Padişah eyitdi: Bize köşkü göster. Padişahı köşkün kapusuna götürdü, eyitdi: Ey melik! Uş köşküm budur. Padişah buyurdu, kapuyu kakdılar. Bir pîr taşra çıkdı, padişaha selâm verdi eyitdi: Ne buyurursuz? Padişah eyitdi: Bu yiğit eydür bu köşk benimdir. Pir eyitdi: Bu köşk bana atamdan kaldı. Padişah Yemlîha'ya eyitdi: Bu köşkün içinde hiçbir nişanın var mı? Yemlîha eyitdi: Bu köşk içinde bir evim var, ol ev içinde bir yeşil mermer direk var, ol direğin dibinde bir nesne defn itmişem. Dakyânûs sikkesiyle her bir dinar kırk miskaldir. Kazdılar, nice kim dedi ise öyle buldular. Pîr Yemlîha'ya eyitdi: Adın nedir? Eyitdi: Yemlîha. Pîr eyitdi: Tanrı hakkı için bu benim dedemdir. Padişah sordu ki pîre adın nedir? Eyitdi: Filan. Eyitdi: Kimin oğlusun? Eyitdi: Filan kişinin. Eyitdi: Ol kimin oğludur? Eyitdi: Yemlîha'nın Eline ayağına düştü. Padişah eyitdi: Ey Yemlîha! Karındaşların kandedir? Eyitdi: Filan mağarada. Padişah Yemlîha ile şehirden çıkdılar gittiler. Ol mağaraya yakın varıcak Yemlîha eyitdi: Ey melik! Karındaşlarım bilmezler ki, Dakyânûs ölmüştür. Bilürler ki, yatalı bir gündür. Sizi görücek Dakyânûs sanırlar, korkularından akılları gider. Siz bir zaman eylenin ben varayım, bunlara ahvâlden haber vireyim. Pes Yemlîha önce gitti, mağaraya vardı. Kardaşlarına haber virdi ki Dakyânûs ölmüş, andan sonra bir peygamber gelmiş İsa adlı, memlekette bir şâh oturmuş mü'min, biz yatalı üç yüz dokuz yıl olmuş. Bunlar eyitdiler: Ey bizim ulumuz! Bize bu dünya gerekmez, dua kıl ki Hak Teâlâ bizim canımızı bunda ala, taşra çıkmayavüz. Yemlîha dua itdi. Ânlar âmîn dediler. Hak Teâlâ sekizinin dahi canın aldı. Ol padişah bir zamân eylendi, gördü Yemlîha gelmedi. Mağaranın kapusına vardı, sekizi dahi ölmüşler. Padişah zâr zâr ağladı, buyurdu. Ta onları mağara içinde kabir kazub gömdüler. Kâfirler eyitdiler: Bu bizim dînimiz üzeredir, bunda kilise yaparuz dediler.

Müselmanlar eyitdiler: Bu bizim dînimiz üzeredir, mescid yaparız. Kâfirler Müselmanlar ile cenk itdiler. Müselmanlar galip oldular. Mağara kapusında mescid yapdılar. Ta şimdiye değin mescid durur. Vallahu a'lemü bi's-savâb.

"Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân" adını taşıyan yazma eserin muhtevasına ilişkin ifade etmeye çalışacağımız bazı tespitlere gelince; her şeyden önce söylemek istediğimiz şey, dinî kıssalarla ilgilenenlerin pek de yabancı olmadıkları konulardan biri olan "Ashâb-ı Kehf" kıssasında içerik olarak pek çok hususun, benzerlik arzettiğidir. Teferruatta birtakım farklılıkların olması, çok abartılacak bir durum değildir. Zira bazı dinlerde ve çeşitli efsanelerde bu hikâyeyi şekillendiren, bir takım dinî referanslar veya kültürel kodlardır. Biz bu çalışmamızda, erbâbının ma'lûmu olan ortak noktaları tekrar etmek yerine, üzerinde durduğumuz el yazması eserin muhtevasında önemli gördüğümüz farklı hususlara işaret etmeye gayret edeceğiz.

Yukarıdaki deskripsiyonda da karşımıza çıktığı üzere yazma eserin en başında hikâyenin kahramanlarından biri olan Dakyânûs'un[1] çobanlık yaparken bir hazine bulması sonucunda, çok zengin oluşuyla başlayıp Rum padişahlığına kadar uzanan serüveni[2] çok ilginç bir anlatımla karşımıza çıkmaktadır. Burada belki de en dikkat çeken hususlardan birisi, Dakyânûs'un saltanatı devam ederken İblis'in ihtiyar bir kişi kılığında kendisine gelerek, onu Yer Tanrısı olduğuna ikna etmesidir[3]. Dolayısıyla Dakyânûs halkını toplayarak tanrılığını ilân etmiş, onlara söz konusu bu durumunu kabul edip etmemelerine göre muâmele etmiştir[4]. Fakat Dakyânûs'un en sâdık adamlarından altı kişi ona başkaldırarak Tanrılığını kabul etmemiştir. Bu altı kişi içinde lider pozisyonda olan ve diğer arkadaşlarını yönlendiren kişi Yemlîha'dır[5]. Yemlîha ve arkadaşları, geceyi ve gündüzü yaratan, mahlûkâtı yaratan ve öldüren, aynı zamanda rızık veren bir yaratıcıya inanarak ona ibadet etme arzusunu yaşamlarına taşımışlardır[6]. İblisin uyarısıyla bu durumun farkına varan Dakyânûs onları ibret-i âlem için öldürmeyi düşünmüştür. Yemlîha ile ona destek veren arkadaşları, bir adam sûretinde gelen Cebrâil'in kendilerini yönlendirmesiyle Dakyânûs'un tasallutundan kurtulmuşlar; bir dağa doğru yönelerek yolda karşılarına çıkan bir çoban ve köpeği ile birlikte söz konusu dağın eteğinde gördükleri bir mağaraya sığınmışlar ve o mağara içinde üç yüz dokuz yıl kalmışlardır. Durumun farkına varan Dakyânûs, bu insanların

---

[1] Dakyanus (Decius) 249-251 yılları arasında imparatorluk yapmıştır. İmparatorluğun manevî bütünlüğünü, geleneksel Romen inancı etrafında sağlamaya çalıştığından, Hıristiyanlara karşı sistematik bir hareket başlatmıştır. Bk. *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel - Levent Kınran, İstanbul, 2004, s. 84, 90, 92-93, 96, 108; Suat Yıldırım, *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, İzmir, 1996, s. 98.

[2] *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân*, Ankara Milli Kütüphane, 06 MİL YZA 661/3, 14[a] - 14[b].

[3] *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân*, 15[a].

[4] *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân*, 15[a].

[5] *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân*, 15[a].

[6] *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân*, 15[a].

sığındıkları mağarayı bulmuş, fakat içerisine girmeye ve Ashâb-ı Kehf'e zarar vermeye muvaffak olamamıştır[7].

Aradan tam üç yüz dokuz yıl geçtikten sonra derin uykudan uyanan Ashâb-ı Kehf'in başına gelenler, yukarıdaki ana metinde çok net ifadelerle anlatılmaktadır[8]. Biz hikâyenin bu kısmını tekrar etmek yerine birkaç noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Çok uzun bir zaman diliminden sonra uyanıp karınları acıkan Kehf ashâbının ekmek almak üzere bulundukları yere yakın olan şehre gönderdikleri Yemlîha, ulaştığı şehri tanıyamamış ve şehrin adını fırıncıdan sormuştur. Fırıncı da bu şehrin adının Efsûs olduğunu söylemiştir[9]. Yazma eserin son bölümünden öğrendiğimize göre, durumundan şüphelenilen Yemlîha dönemin padişahının huzuruna çıkarılmıştır. Padişah ile Yemlîha arasında geçen muhaverenin bir yerinde Müslüman olan mevcut padişahın Dakyânûs'u bilmediğini, onun ölümünden bu tarafa çok zaman geçtiğini ve ondan sonra İsa b. Meryem'in peygamber olarak geldiğini söylemesidir[10]. Yine söz konusu dönemin Müslüman padişahının Ashâb-ı Kehf'i görmek üzere mağaranın ağzına geldiğinde onların tamamının ruhunu teslim ettiğini anlayınca, verdiği emirle mağara içinde kabirleri kazılarak gömülmeleri üzerine Müslümanlarla kâfirler Kehf ashâbına sahip çıkarak, mağaradakilerin kendi dinleri üzerine olduğunu iddia etmişler; mağara kapısında Müslümanlar mescid yapmak isterken, kâfirler ise kilise yapmaya kalkışmışlardır. Neticede iki grup birbirleriyle cenk etmişler, sonuçta Müslümanlar galip gelerek mağaranın kapısında mescid yapmışlardır. Yalnız incelediğimiz yazma eserde, müellifi tarafından yer verilen böyle bir bilgi tarihî açıdan çok da sıhhatli gözükmemektedir. Zira Ashâb-ı Kehf'in hem uykudan uyandıkları hem de sonra gerçekten vefat edip saklandıkları mağarada defnedildikleri zaman diliminde İslâmiyet henüz din olarak ortaya çıkmamıştı.

---

[7] Geniş bilgi için bk. Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân, 15ᵇ - 16ᵃ.

[8] Geniş bilgi için bk. *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân*, 16ᵃ - 17ᵃ.

[9] Ashâb-ı Kehf kıssasının Efsûs şehrinde geçdiğine ilişkin bk. El-Bağdâdî, *Mu'cemü'l-Buldân*, Beyrut, ts., s. 231; Faruk Sümer, *Eshâbü'l-Kehf*, İstanbul, 1989, s. 32; Yaşar Alparslan, *Eshâb-ı Kehf*, Kahraman Maraş, 2012, s. 85-101; Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1993, s. 23; Mehmet Taşdemir, "Elbistan", *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995, XI, 1; Mehmet Özkarcı, "Afşin Eshab-ı Kehf Ribatı ve Medresesi", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi (Bildiriler-II)*, Konya, 2001, s. 153-170.

[10] Bize göre, Hz. İsa'nın Dakyanus'tan sonra peygamber olarak gelmesi pek mümkün gibi gözükmemektedir. Zira kaynaklardan öğrendiğimiz kadarıyla Dakyanus'un yaşadığı dönem, üçüncü asırdır. Yine İslâm Tarihi kaynaklarına göre H. İsa M. ilk asrın hemen başlarında yaşamış ve 33 sene gibi kısa bir hayat sürmüştür... Bk. Niyazi Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul, 1985, s. 405-406; İlyas Gökhan, "Ashâbü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci", *Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012 Kahramanmaraş*, Kahramanmaraş, 2013, s. 80; Suat Yıldırım, *Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*, s. 6, 98; *Hıristiyanlık Tarihi*, çev. Sibel Sel - Levent Kınran, s. 84, 90, 92-93, 96; Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*, İstanbul, 2010, s. 337.

3. Sonuç

Asırlardır en çok tartışılan konular arasında yer alan Ashâb-ı Kehf kıssasının çeşitli kaynaklardaki anlatımında muhteva olarak birçok benzerliğin karşımıza çıkması çok da şaşırtıcı bir durum değildir. Özellikle kıssada inanç bakımından bir hak-batıl mücadelesinin sergilenmesi ve bu mücadelenin kahramanlarının zamanın hükümdarına karşı ölümle burun buruna gelmelerine rağmen boyun eğmemeleri, söz konusu kişilerin bir mağarada üç yüz dokuz yıl uyuyakalmaları ve sonuçta samimiyetle inançlarının gereğini yerine getirmelerinin mükâfatı olarak selâmete ermeleri gibi ortak noktalar dikkatimizi çekmektedir. Belki bizim incelediğimiz Osmanlıca bu yazma eserde ilgimize mucip olan ve farklı diye nitelendirebileceğimiz şeyler; Ashâb-ı Kehf'in yaşadığı dönemin imparatoru Dakyânûs'un en başta verdiğimiz transkripsiyonda dikkatlice bakıldığında görebileceğimiz farklı hayat hikâyesi, olayın geçtiği yerin Efsûs olarak ifade edilmesi ve mağara arkadaşlarının başı konumundaki Yemlîha'nın uykudan uyandıktan sonra ekmek almak için şehre indiğinde dönemin hükümdarı ile olan konuşmasında, o hükümdarın, Dakyânûs'u bilmediğini, aradan çok zaman geçtiğini ve Dakyânûs'tan sonra İsa b. Meryem'in peygamber olarak geldiğini söylemesidir. Bu söylem, zaman açısından problemli gibi durmaktadır. Dolayısıyla söz konusu yazma eser, yer yer kronolojik kopmaları da bünyesinde barındırmaktadır diyebiliriz.

Üzerinde çalıştığımız yazma eserin muhtevasını da dikkate aldığımızda son olarak vurgu yapmak istediğimiz husus, Hıristiyan kültüründe "Yedi uyurlar" hikâyesi ile yer alan ve Kur'an'da Kehf suresinde çok fazla detaya inilmeden anlatılan "Ashâb-ı Kehf" kıssasının bize verdiği en önemli mesajlardan birinin, başkalarının inançlarına saygı göstermeyen ve zulmeden idarecinin zulmü karşısında inancından taviz vermeyerek ölüm dahil her türlü tehlikeyi göz önünde bulunduranların Allah tarafından korunacağı ve insanoğlunun ölümünden sonra tekrar dirileceği gerçeği olduğudur.

4. Kaynaklar

AKŞİT, N., 1985, "*Roma İmparatorluk Tarihi*", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

ALPARSLAN, Y., 2010, "*Eshab-ı Kehf*", Öncü Basımevi, Kahramanmaraş.

AYDIN, M., 2010, "*Anahatlarıyla Dinler Tarihi*", Ensar Neşriyat, İstanbul.

el-BAĞDÂDÎ, Şihâbüddîn Ebî Abdillah Yâkut b. Abdillah el-Hamevî er-Rûmî, ts., *Mu'cemü'l-Büldân*, Dâr-u İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut.

GÖKHAN, İ., 2013, "*Ashâbü'l-Kehf'in Ta'ihsel Süreci*", Uluslar arası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kehf Sempozyumu 20-22 Eylül 2012 Kahramanmaraş, Orka Matbaacılık, Kahramanmaraş.

———————*Kıssai Ashâb-ı Kehfi Beyân*, Ankara Milli Kütüphane, 06 MİL YZA 661/3.

ÖZKARCI, M., 2001, "*Afşin Eshab-ı Kehf Ribatı ve Medresesi*", I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyet Kongresi (Bildiriler-II), Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yayınları, Konya, s. 153-170.

SEL, S.; KINRAN, L. (Çevirenler), 2004, "*Hıristiyanlık Tarihi*", Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.

SÜMER, F., 1989, "*Eshâbü'l-Kehf (Yedi Uyurlar)*", Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

TAŞDEMİR, M., 1995, "*Elbistan*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, XI, 1-3.

UMAR, B., 1993, "*Türkiye'deki Tarihsel Adlar*", İnkılâp Yayınevi, İstanbul.

YILDIRIM, S., 1996, "*Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık*", Işık Yayınları, İzmir.

EKLER

EK 1: *Kıssa-i Ashâb-ı Kehfi Beyân* adlı yazma eserin orijinal metnidir.

